

Ewa Nidecka

Uniwersytet Rzeszowski

OKRES LWOWSKI W DZIAŁALNOŚCI NAUKOWEJ I ARTYSTYCZNEJ ZOFII DREXLER-PASŁAWSKIEJ

Zofia Leokadia Drexler-Pasławska (1887–1979) – śpiewaczka, filozof, krytyk muzyczny, pedagog, we Lwowie spędziła tylko część swojego życia. Jednak jej działalność była widoczna na wielu polach lwowskiego życia muzycznego, zwłaszcza artystycznego – jako koncertująca śpiewaczka, pedagogicznego i z dziedziny krytyki muzycznej.

Urodziła się w Warszawie 1 lutego 1887 roku. Jej osobowość i wrażliwość kształtowała się pod wpływem wybitnych przedstawicieli środowiska muzycznego i naukowego Lwowa okresu dwudziestolecia międzywojennego. Wychowała się w artystycznej rodzinie. Jej ojciec, Karol Pasławski, był śpiewakiem i reżyserem, zaś matka, Maria Magdalena z domu Litauer (Littauer) – aktorką i śpiewaczką. Z kolei brat Stefan był generałem Wojska Polskiego¹.

Związek ze Lwowem jeszcze wówczas Zofii Pasławskiej datuje się od 1900 roku, kiedy rozpoczęła naukę w Prywatnym Gimnazjum Żeńskim Zofii Strzałkowskiej. Od tej pory przez 31 lat stopniowo zdobywała w tym mieście wykształcenie oraz realizowała swoje zainteresowania i pasje artystyczne. Maturę zdała w 1906 roku w lwowskim III Gimnazjum im. Franciszka Józefa.

Pierwsze zainteresowania Zofii Pasławskiej koncertują się wokół filozofii. W ich następstwie odbyła studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego, które prawdopodobnie ukończyła w 1910 roku, w tym bowiem czasie wstąpiła do Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie. Kontynuację zainteresowań filozoficznych zwieńczyła praca doktorska obroniona 3 grudnia 1912 roku na Uniwersytecie Jana Kazimierza. Stopień doktora filozofii Pasławska uzyskała na podstawie rozprawy *O stosunku sądów hipotetycznych do kategorycznych* napisanej pod kierunkiem wybitnego lwowskiego filozofa Kazimierza

¹ H. Wiórkiewicz, *Pamiętki lwowskiej rodziny Drexlerów w zbiorach Muzeum Niepodległości w Warszawie*. Dar Jadwigi Kern-Balaty, „Niepodległość i Pamięć” 2013, t. 20, nr 3–4(43–44), s. 306, 331 i n.; fotografia pochodzi z niniejszej publikacji.

Twardowskiego (1866–1938), twórcy słynnej filozoficznej szkoły lwowsko-warszawskiej. W recenzji Twardowski napisał:

A ponieważ praca dowodzi, że autorka zdaje sobie w zupełności sprawę z wymogów metodycznych, które stawiać należy tego rodzaju badaniom naukowym, i ponieważ wymogom tym czyni w przeprowadzeniu swej pracy zadość, przeto rozprawa niniejsza uprawnia ją do przystąpienia do egzaminów ścisłych².

Zofia Drexler-Pasławska ok. 1905–1906 r. Fot. Teodozy Bahrynowicz, Lwów

Opinię tę w pełni podzielał recenzent Mściśław Wartenberg, krakowski filozof, który w latach 1903–1918 objął drugą katedrę filozofii na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie.

² J. Suchmiel, *Działalność naukowa kobiet na Uniwersytecie we Lwowie do 1939 r.*, Częstochowa 2000, s. 119–121; Z. Drexler-Pasławska była drugą doktorantką K. Twardowskiego (po Irene Jawic-Pannenkowej; 1906). Filozofię zdała celująco, język polski i historię literatury polskiej – dostatecznie. W grupie kobiet Twardowski wypromował łącznie cztery doktoraty z filozofii.

Już zapewne podczas studiów Pasławska była pod wpływem niezwykle osobowości Twardowskiego znanego z niebywałego poziomu wykładów filozoficznych, na które uczęszczały tłumy studentów Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Sam styl prowadzonych wykładów wzbudzał zachwyt studentów. Kazimierz Michałowski, polski archeolog, egiptolog i historyk sztuki, jako jeden ze studentów Twardowskiego jego wykłady określił najlepszymi, jakie kiedykolwiek w życiu słuchał³. Ściągały one nie tylko studentów Uniwersytetu Jana Kazimierza, lecz również słuchaczy z innych instytucji i ośrodków uniwersyteckich. Kontakt z tym wybitnym filozofem przypieczętował decyzję Zofii Drexler-Pasławskiej odnośnie do napisania pracy doktorskiej z dziedziny filozofii.

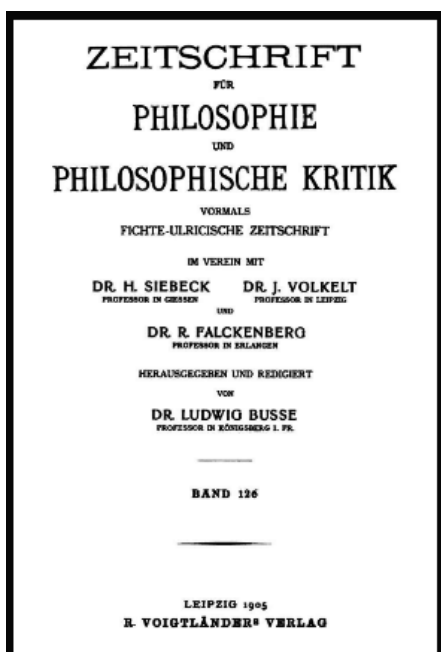
21 listopada 1911 roku, jeszcze w trakcie pisania dysertacji, Zofia Pasławska zawarła związek małżeński ze znanym inżynierem architektem i urbanistą Ignacym Tadeuszem Marianem Drexlerem (1878–1930), profesorem nadzwyczajnym Politechniki Lwowskiej (jego ojciec, również Ignacy, był lwowskim kupcem i filantropem, członkiem Rady Miasta Lwowa aktywnie zaangażowanym w rozwój lwowskich towarzystw dobroczynnych). Ceremonia odbyła się w najstarszym kościele katolickim Lwowa pw. Najświętszej Panny Marii Śnieżnej. Od tego momentu Zofia podpisuje się nazwiskiem Drexler-Pasławska⁴.

Po ukończeniu studiów filozoficznych i po wstąpieniu do Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie (1910) działalność Drexler-Pasławskiej koncentruje się głównie na aktywności filozoficznej. Lata 1911–1914 to okres wzmożonej działalności pisarstwa naukowego autorki. Pisała teksty do założonego przez Kazimierza Twardowskiego w 1911 roku „Ruchu Filozoficznego” (którego był zarówno redaktorem, jak i wydawcą), czasopisma o profilu filozoficzno-psychologicznym (Twardowski był też psychologiem). Były to relacje z obcojęzycznych publikacji filozoficznych zamieszczane w rubryce „Przegląd czasopism”. Obok autorów głównie lwowskich, takich jak Zygmunt Zawirski, Mieczysław Treter, Stefan Baley, Daniela Tennerówna, Adam Stögbauer, Emil Żychiewicz, Edmund Gromski, ale także z innych ośrodków (m.in. Tadeusz Kotarbiński – Warszawa, Józef Reinhold – Kraków, Edward Stamm – Kraków, Maurycy Straszewski – Kra-

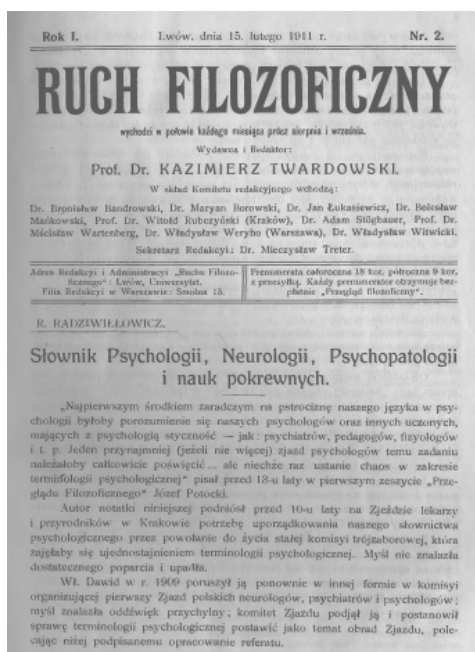
³ We wspomnieniach Kazimierza Michałowskiego, późniejszego profesora Uniwersytetu Warszawskiego i członka Polskiej Akademii Nauk, Twardowski „miał [...] przedziwny dar przedstawiania najtrudniejszych zagadnień w sposób tak prosty i oczywisty, że każdemu uważnie słuchającemu wydawało się, że słucha rzeczy łatwych”. Por. K. Michałowski, „Wspomnienia” – okres lwowski (1919–1926), <http://www.lwow.home.pl/michalowski.html> [15.10.2017]; H. Wiórkiewicz, *Pamiętki lwowskiej rodziny...*, s. 331.

⁴ Co ciekawe, sama używała i podpisywała się dwuczłonowym nazwiskiem, zachowując jako ostatnie nazwisko panieńskie. W ten sposób podpisywała się jako recenzent prasowy, również tak o niej pisano i wypowiadano się we Lwowie oraz innych ośrodkach, w których później przebywała. Obecnie w bibliografii filozoficznej figuruje jako Z. Pasławska-Drexler. Por. H. Wiórkiewicz, *Pamiętki lwowskiej rodziny...*, s. 307, 328 i n.

ków, Romuald Minkiewicz – Zakopane i in.), napisała około 20 sprawozdań. Jej nazwisko, jeszcze panieńskie, figuruje już w drugim numerze tego czasopisma. Omawia w nim siedem artykułów, które ukazały się w dwóch tomach „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik” (Bd. 139, H. 2; Bd. 140, H. 1–2). Pierwsze sprawozdanie dotyczy publikacji B. Detmara *Kardeanes i Hume (Kardeanes und Hume)*, w której autor porusza zagadnienia pokrewieństwa teorii prawdopodobieństwa Hume’a i Karneandesa. Drugą omówioną publikacją jest artykuł K. Bornhausena *Religijne a priori u Ernesta Troeltscha i Rufolfa Otto (Das religiöse A priori bei Ernst Troeltsch und Rudolf Otto)* odnoszących się do samoistnych uzasadnień religii w związku z rozumem⁵.

„Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, wydanie z 1905 roku

„Ruch Filozoficzny” 1911, nr 2, pierwsza publikacja filozoficzna Zofii Drexler-Pasławskiej

Kolejne sprawozdanie zostało opublikowane w tym samym roku w siódmym numerze „Ruchu Filozoficznego” i obejmuje mniejszą liczbę artykułów, bo tylko z jednego tomu „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik” (Bd. 141, H. 2). Są to dwa artykuły: autorstwa G. Wernicka *Wrażenie, przedstawie-*

⁵ Z. Drexler-Pasławska, „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, 139, 2, 140, 1–2, „Ruch Filozoficzny” 1911, R. 1, nr 2, s. 26–27.

nie i spostrzeżenie. *Studium psychologiczne (Empfindung Wahrnehmung und Vorstellung. Eine psychologische Studie)* dotyczące cech i definicji wrażenia jako faktu psychicznego oraz A. Reinacha *Kantowskie ujęcie problemu Hume'a (Kants Auffassung des Humeschen Problems)*⁶. W następnym numerze „Ruchu Filozoficznego” (1911, nr 8) Drexler-Pasławska relacjonuje już trzy artykuły i anonsuje filozoficzny kongres naukowy, który odbył się 6–11 kwietnia 1911 roku w Bolonii. Wśród omawianych prac znalazł się artykuł Ottona Krügera *Realność świata zewnętrznego w świetle absolutnego idealizmu (Die Realität Aussemmwelt im Lichte des absoluten Idealismus)* rozpatrującego realność bytu zewnętrznego „ja” i bytu „świata zewnętrznego”, Hermanna Hegenwalda *O istocie i pojęciu życia duchowego w filozofii życiowej Rudolfa Euckena (Über das Wesen und den Begriff des Geistslebens in Rudolf Euckens Lebensphilosophie)*. Ostatni artykuł, autorstwa Augusta Messera, *Epistemologiczny idealizm w stosunku do empiryzmu i realizmu (Der erkenntnistheoretische Idealismus in seinem Verhältnis zum Empirismus und Realismus)* przedstawia krytykę idealizmu szkoły marburskiej⁷.

W numerze dziesiątym „Ruchu Filozoficznego” z 1911 roku Drexler-Pasławska w niezwykle zdawkowej formie przytoczyła sześć artykułów z dwóch kolejnych numerów „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik” (Bd. 142, H. 2; Bd. 143, H. 1–2). Był to m.in. artykuły: H. Aschkenasego *Zarys fenomenologii mistyki (Grundlinien zu einer Phänomenologie zur Mystik)*, Hermanna Hegenwalda *Pojęcie świata i pogląd na świat w filozofii H. Rehmkego (Weltbegriff und Weltanschauung in der Philosophie Johannes Rehmkes)*, Ottona Brauna *Walka o pogląd na świat (Das Ringen um eine Weltanschauung)* oraz R.B. Aarsa *Intelektualne wyobrażenie w systemie Platona II (Die intellektuelle Anschauung im System Platons II)*. Numer dziesiąty „Ruchu Filozoficznego” z 1911 roku jest szczególnie ze względu na fakt, że zamieścił w nim także publikację wspomniany Ignacy Drexler, przyszły mąż Zofii. Artykuł dotyczył prezentacji poglądów austriackiego inżyniera-esetetyka, architekta przestrzeni, pisarza Josepha Augusta Luxa, popularyzatora nowożytnej sztuki stosowanej⁸. Wiele wskazuje na to, że przyszli małżonkowie poznali się poprzez wspólne działania na polu filozoficzno-publicystycznym.

Kolejną publikację Zofii Drexler-Pasławskiej znajdziemy w trzecim numerze „Ruchu Filozoficznego” z 1912 roku (R. 2). Omawia w nich osiem artykułów różnych autorów opublikowanych na łamach „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik” (Bd. 144, H. 1, 2). Dotyczą one m.in. działalności filozoficznej

⁶ Z. Drexler-Pasławska, „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, 141, 2, „Ruch Filozoficzny” 1911, R. 1, nr 7, s. 149.

⁷ Z. Drexler-Pasławska, „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, 142, 1, „Ruch Filozoficzny” 1911, R. 1, nr 8, s. 171–172.

⁸ Z. Drexler-Pasławska, „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, 142, 2; 143, 1–2, „Ruch Filozoficzny” 1911, R. 1, nr 10, s. 209–212.

Parmenidesa i Zenona z Elei (A. Döring⁹), filozofii religii w nowokantyzmie (A. Lewkowicz), problematyki idei u Schillera (H. Clasen), oceny współczesnego monizmu (P. Schwartzkopff), działalności Falckenberga (H. Schwarz), logicznej analizy identyczności, równości i bytu jednostkowego (J. Rehmke), fenomenologii mistyki (H. Aschkenasy), filozofii kultury Herdera (O. Braun)¹⁰. Na uwagę zasługuje numer szósty „Ruchu Filozoficznego” z 1912 roku, gdyż Paśławska omówiła artykuły z dwóch obcojęzycznych czasopism. Obok artykułów zawartych w „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik” (Bd. 145, H. 2), dotyczących zagadnienia wartości (E. Somló) oraz wiedzy podstawowej II i logicznej analizy bytu podstawowego (J. Rehmke), autorka zdała relację z czasopisma wydawanego na Uniwersytecie w Bolonii „Scientia. Rivista di Scienza”. Streściła w nim artykuł autorstwa E. Claparedè poruszający kwestie fizykochemicznego i psychologicznego punktu widzenia (*Point de vue physico-chimique et point de vue psychologique*). Podobnego streszczenia czasopisma uniwersytetu bolońskiego Paśławska dokonała jeszcze dwukrotnie na łamach „Ruchu Filozoficznego” w 1912 roku, w numerze siódmym i ósmym.

W piśarstwie filozoficznym Zofia Drexler-Paśławskiej omówionym na łamach „Ruchu Filozoficznego” z 1913 roku uwagę zwraca sprawozdanie z wydania w Paryżu w 1911 roku książki Georgesa Bohna *La nouvelle psychologie animale*. Paśławska zaprezentowała w nim tworzenie się nowego kierunku w psychologii określanego wówczas jako „nowa psychologia zwierząt”¹¹.

Spośród wszystkich sprawozdań autorki tylko jedno zogniskowane jest wokół zagadnień związanych z psychologią muzyki. Chodzi o artykuł Hermanna Siebecka *Musik und Gemütsstimmung* opublikowany na łamach „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik” (Bd. 145, H. 1), który Paśławska omówiła w „Ruchu Filozoficznym” z 1912 roku (R. 2, nr 4). Ten niemiecki filozof (syn niemieckiego kompozytora Gustava Heinricha Gottfrieda Siebecka) podjął temat dotyczący psychologicznej różnorodności uczuciowej wyrażonej nastrojem, wyjaśniając stosunek muzyki do wspomnianej różnorodności w treści życia uczuciowego¹².

W piśarstwie filozoficznym nie mniej intensywny był rok 1913. Paśławska zdała sprawozdanie aż z 31 artykułów, jakie ukazały się w prasie zagranicznej, i jednej publikacji książkowej. Następnym był okresem schyłkowym, bowiem autorka zdała relację tylko w dwóch numerach „Ruchu Filozoficznego” (nr 2 i 5).

⁹ Dokładny wykaz sprawozdań z prasy zagranicznej Z. Drexler-Paśławskiej zawiera tabela 1.

¹⁰ Z. Drexler-Paśławska, „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, 144, 1, 2, „Ruch Filozoficzny” 1912, R. 2, nr 3, s. 39.

¹¹ Z. Drexler-Paśławska, Georges Bohn, *La nouvelle psychologie animale*, Paris 1911, „Ruch Filozoficzny” 1913, R. 3, nr 3, s. 55–56.

¹² Z. Drexler-Paśławska, „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, 144, 1, 2, „Ruch Filozoficzny” 1912, r. 2 nr 4, s. 65.

Tabela 1. Wykaz obcojęzycznych publikacji omówionych przez Z. Drexler-Pasławską na łamach „Ruchu Filozoficznego” w latach 1911–1914

Lp.	Czasopismo		Autor, tytuł artykułu
	Polskie	Obcojęzyczne	
1	2	3	4
1.	„Ruch Filozoficzny” 1911, R. 1, nr 2, s. 26–27	„Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, Bd. 139, H. 2; B. 140, H. 1–2	1. B. Detmar, <i>Kardeanes und Hume</i> ¹³
			2. K. Bornhausen, <i>Das religiöse A priori bei Ernst Troeltsch und Rudolf Otto</i>
			3. E. Schmitt, <i>Die unendlichen modi bei Spinoza</i>
			4. B. Urbach, <i>Über das Wesen der Logischen Paradoxa</i>
			5. J. Müller, <i>Jean Paul und Jacobi</i>
			6. G. Wendel, <i>Lombroso und Ostwald</i>
			7. K.B.R. Aars, <i>Die intellektuelle Anschauung im System Platons</i>
2.	„Ruch Filozoficzny” 1911, R. 1, nr 7, s. 149	„Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, Bd. 141, H. 2	1. G. Wernick, <i>Empfindung Wahrnehmung und Forstellung. Eine psychologische Studie</i>
			2. A. Reinach, <i>Kants Auffassung des Humeschen Problems</i>
3.	„Ruch Filozoficzny” 1911, R. 1, nr 8, s. 171–172	„Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, Bd. 141, H. 2	1. Otton Krüger, <i>Die Realität Aussemmwelt im Lichte des absoluten Idealismus</i>
			2. Hermann Hegenwald, <i>Über das Wesen und den Begriff des Geisteslebens in Rudolf Euckens Lebensphilosophie</i>
			3. August Messer, <i>Der erkenntnistheoretische Idealismus in seinem Verhältnis zum Empirismus und Realismus</i>
4.	„Ruch Filozoficzny” 1911, R. 1, nr 10, s. 212	„Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, Bd. 142, H. 2	1. H. Aschkenasy, <i>Grundlinien zu einer Phänomenologie zur Mystik</i>
			2. A. Wenzel, <i>Ein neues Spinozabuch</i>
			3. H. Hegenwald, <i>Weltbegriff und Weltanschauung in der Philosophie Johannes Rehmkes</i>
			4. O. Braun, <i>Das Ringen um eine Weltanschauung</i>
			5. L. Ssalagoff, <i>Vom Begriff des Geltens in der modernen Logik</i>
			6. B.R. Aars, <i>Die intellektuelle Anschauung im System Platons II</i>

¹³ W sprawozdaniach Z. Drexler-Pasławska nie wszędzie podaje oryginalne tytuły, w niektórych przypadkach są tylko polskie tłumaczenia; domyślając się, że wszystkie artykuły są pisane w języku niemieckim, tytuły przytaczam w tymże języku, poddając je drobnej korekcie, najczęściej dotyczącej zamiany polskiego „i” na niemieckie „und”.

1	2	3	4
5.	„Ruch Filozoficzny” 1912, R. 2, nr 3, s. 39	„Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, Bd. 144, H. 1-2	1. A. Döring, <i>Zu Parmenides und Zeno von Elea</i> 2. A. Lewkowitz, <i>Die Religionsphilosophie des Neokantismus</i> 3. H. Clasen, <i>Die Ideen: Gott, Unsterblichkeit und Freiheit bei Schiller</i> 4. P. Schwartzkopff, <i>Ein Beitrag zur prinzipiellen Beurteilung des heutigen Monismus</i> 5. H. Schwarz, <i>Zum 60. Geburtstage Richard Falcenbergs</i> 6. J. Rehmke, <i>Anmerkungen zur Grundwissenschaft</i> 7. H. Aschkenasy, <i>Grundlinien zu einer Phano-menologie der Mystik</i> 8. O. Braun, <i>Herders Kulturphilosophie</i>
6.	„Ruch Filozoficzny” 1912, R. 2, nr 4, s. 65	„Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, Bd. 145, H. 1	1. O. Braun, <i>Herders Kulturphilosophie</i> (cd.) 2. H. Siebeck, <i>Über Monismus und Dualismus</i> 3. H. Schoen, <i>Heinrich Bergsons philosophische Anschauungen</i>
7.	„Ruch Filozoficzny” 1912, R. 2, nr 6, s. 113 s. 114	„Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, Bd. 145, H. 2 „Scientia. Rivista di Scienza” VI, XI, 22, 2	1. F. Somló, <i>Das Wertproblem</i> 2. J. Rehmke, <i>Anmerkungen zur Grundwissen-schaft II</i> 3. E. Claparedè, <i>Point de vue physico- chimique et point de vue psychologique</i>
8.	„Ruch Filozoficzny” 1912, R. 2, nr 7, s. 131 s. 134	„Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, Bd. 146, H. 1 „Scientia. Rivista di Scienza” VI, XI, 23, 3	1. H. Schmitkunz, <i>Grundzüge einer Lehre von der logischen Evidenz</i> 2. F. Somló, <i>Das Wertproblem</i> 3. A. Rey, <i>L'ostracisme du concept de force dans la physique moderne</i>
9.	„Ruch Filozoficzny” 1912, R. 2, nr 8, s. 160–161 s. 164	„Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, Bd. 146, H. 2 Bd. 147, H. 1 „Scientia. Rivista di Scienza” VI, XII, 4	1. A. Eleutheropulos, <i>Die Grundlage der Ethik</i> 2. F. Maywald, <i>Über A. Meinongs Erkenntnis-theorie</i> 3. J. Paulsen, <i>Reiz und Empfindung</i> 4. N.E. Pohorilles, <i>Der Vitalismus im Lichte der Prinzipienlehre Eduard von Hartmanns</i> 5. P. Schwartzkopff, <i>Sind nur Empfindungen wirklich?</i> 6. H. Hegenwald, <i>Die Gottestatsache</i> 7. H. Lehman, <i>Glaubebetrachtung und Geschichtsforschung in Ihren prinzipien</i> 8. P. Petersen, <i>Voluntarismus und Intellektualismus</i> 9. H. Poincaré, <i>La logique de l'infini</i>

1	2	3	4
10.	„Ruch Filozoficzny” 1912, R. 2, nr 10, s. 215–216	„Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, Bd. 147, H. 2	1. G. Spengler, <i>Das Verhältnis der „Philosophie des Als ob” H. Vaihingers zu Meinongs „Über Annahmen”</i> 2. G. Jacoby, <i>Der amerikanische Pragmatismus und die Philosophie des Als Ob</i> 3. O. Samuel, <i>Über diskursive Sophismen</i>
11.	„Ruch Filozoficzny” 1913, R. 3, nr 2, s. 39	„Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, Bd. 148, H. 1	1. M. Frischeisen-Köhler, <i>Zur Phänomenologie der Metaphysik</i> 2. K.K. Loewenstein, <i>Zätze über Phänomenologie</i> 3. J. Rehmke, <i>Anmerkungen zur Grundwissenschaft</i>
12.	„Ruch Filozoficzny” 1913, R. 3, nr 3, s. 55–56	Georges Bohn, <i>La nouvelle psychologie animale</i> , Paris 1911, s. II i 200	Sprawozdanie z wydania książkowego
13.	„Ruch Filozoficzny” 1913, R. 3, nr 4, s. 92–93	„Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, Bd. 148, H. 2 „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, Bd. 149, H. 1	1. J. Ferber, <i>Platons Polemik gegen die Lustlehre</i> 2. A. Reinach, <i>Die Überlegung; ihre ethische und rechtliche Beduetung</i> 3. J. Rehmke, <i>Anmerkungen zur Grundwissenschaft</i> 4. A. Reinach, <i>Die Überlegung; ihre ethische und rechtliche Beduetung (cd.)</i> 5. A. Korwan, <i>Dorners Kritik des Pessimismus</i> 6. W. Moog, <i>Zur Kritik der Erkenntnistheorie</i> 7. H. Nohl, <i>Eine historische Quelle zu Nitzsches Perspektivismus</i>
14.	„Ruch Filozoficzny” 1913, R. 3, nr 5, s. 116	„Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, Bd. 149, H. 2	1. I. Müller, Marcin Deutinger. <i>Wspomnienie z okazji 100. rocznicy urodzin 24. marca 2015</i> 2. A. Ruge, <i>Die Begriffe der Philosophie ud die Idee einer internationalen Bibliographie der Philosophie</i> 3. K. Geissler, <i>Die Massordnungen als Formen der menschlichen Erkenntniss</i> 4. H.R. Timerding, <i>Das Gesetz der grossen Zahlen</i> 5. A. Coralnik, <i>Zur Kritik der mathematischen Logik</i> 6. P. Petersen I. <i>Referat über psychologische Literatur</i>

1	2	3	4
15.	„Ruch Filozoficzny” 1913 R. 3, nr 10, s. 270–271	„Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, Bd. 150	1. J. Volkelt, <i>Gedanken über den Selbstwert des Ästhetischen</i>
			2. R. Falckenberg, <i>H. Lotze, sein Verhältnis zu Kant und Hegel zu den Problemen der Gegenwart</i>
			3. H. Siebeck, <i>Musik und Gemütsstimmung</i>
			4. H. Schwarz, <i>Die Arten des religiösen Erlebens</i>
			5. A. Goedeckmeyer, <i>Über Metaphysik</i>
			6. W. Metzger, <i>Hegel und die Gegenwart</i>
			7. H. Hegenwald, <i>Erkennen und Leben</i>
			8. O. von der Pfordten, <i>Der Dingbegriff und die Sinnespsychologie</i>
		Bd. 151	9. G. Vorbrott, <i>W. James’ Philosophie</i>
			10. A. Buchenau, <i>Zur Neubegründung des kritischen Realismus</i>
			11. W. Schunke, <i>Prüfung des von Ernest Häckel vertretenen Monismus</i>
			12. D. Dunkmann, <i>Der Religionsbegriff Schleiermachers in seiner Abhängigkeit von Knat</i>
			13. H. Kleinpeter, <i>Die prizipiellen Fragen der Machschen Erkenntnisslehre</i>
			14. H. Lehman, <i>Christlichkeit als ethisches Wertmass für Religionsgestaltung</i>
			15. W. Schultze, <i>Prüfung des von Ernest Häckel vertretenen Monismus (cd.)</i>
16.	„Ruch Filozoficzny” 1914, R. 4, nr 2, s. 47	„Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, Bd. 152, H. 1, 2	1. W. Bloch, <i>Der Pragmatismus von Schiller und James</i>
			2. H. Eibl, <i>Geschichtpholosophischesaus den ersten christlichen Jahrhunderten</i>
			3. F. Selety, <i>Die wirklichen Tatsachen der reinen Erfahrung, einer Kritik der Zeit</i>
			4. K. Rozenkrantz, <i>Pięć listów do Dorgutha o Schopenhauerze</i>
			5. W. Bloch, <i>Der Pragmatismus von Schiller und James (cd.)</i>
			6. H. Lehmann, <i>Raoul Richters Religions- philosophie</i>
17.	„Ruch Filozoficzny” 1914, R. 4, nr 5, s. 129	„Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik”, Bd. 153, H. 1	1. H. Schwarz, <i>August Dorner und der Naturalismus</i>
			2. B.C. Engel, <i>Adolf Lasson jako logik (rozdział monografii o Lassonie, brak szczegółów)</i>
			3. K. Steinitz, <i>Über die Vereinbarkeit von Determinismus und Verantwortung</i>

Podsumowując działalność filozoficzną Zofii Drexler-Paławskiej, trzeba przyznać, że na przestrzeni lat 1911–1914 wykazała się, jak wielu innych uczniów Kazimierza Twardowskiego, znaczną aktywnością. Działalność ta może być również interesująca ze względu na recepcję europejskiego, a zwłaszcza niemieckiego piśmiennictwa filozoficznego w Polsce. Jednak z perspektywy czasu można stwierdzić, że filozofia nie była dziedziną, której Drexler-Paławska się dogłębnie poświęciła, albowiem jeszcze podczas studiów filozoficznych musiała wykazywać zainteresowania muzyczne, skoro ostatecznie zdecydowała się na odbycie studiów wokalnych w koncesjonowanej szkole śpiewu solowego Zofii Kozłowskiej (1871–1958) w latach 1915–1922. Było to już po napisaniu pracy doktorskiej z dziedziny filozofii. Po studiach zaangażowała się przede wszystkim w działalność pedagogiczną. Od 1920 roku do końca pobytu we Lwowie, a więc do 1931 roku, prowadziła lekcje śpiewu solowego w Szkole Muzycznej Sabiny Kasperek we Lwowie. Wokalistyka pochłonęła ją tak bardzo, że ta dziedzina muzyki do końca życia stała się *spiritus movens* jej działalności artystycznej.

Pomimo porzucenia przez Zofię Drexler-Pasłowską działalności filozoficznej utrzymywała ona ściśle kontakty towarzyskie z Kazimierzem Twardowskim, który był jednocześnie melomanem, muzykiem (grał na fortepianie), poetą i kompozytorem. Podczas wzajemnych wizyt Pasławska często śpiewała przy akompaniamencie Twardowskiego. Profesor filozofii musiał nieźle grać na fortepianie, skoro jak pisze w swoich *Zapiskach melomana*, podczas kolacji organizowanych u siebie lub u znajomych często grywał ze swoimi wychowankami filozofkami na 4 ręce m.in. symfonie A. Brucknera, a także akompaniował do śpiewu solowego pieśni J. Brahmsa, E. Griega, A. Schönberga i innych kompozytorów¹⁴. Grywał również własne pieśni. Jak wynika ze wspomnianej publikacji, w latach 20. XX w. zarówno Kazimierz Twardowski, jak i Zofia Drexler-Pasławska byli powiązani towarzysko ze śpiewakami Teatru Wielkiego we Lwowie. Co ciekawe, na owych spotkaniach towarzyskich bywał także Witold Friemann, który akompaniował Pasławskiej do własnych pieśni (o czym dalej będzie mowa) oraz grywał solo na fortepianie¹⁵.

Jeszcze w trakcie studiów wokalnych Zofia Drexler-Pasławska osiągnęła pierwszy sukces artystyczny. Mianowicie w 1921 roku wzięła udział w konkursie wokalnym im. Władysława Żeleńskiego w Lublinie na „Pieśń Polską”, zorganizowanym przez tamtejsze Towarzystwo Muzyczne, na którym wykonała 15 pieśni polskich kompozytorów. Decyzją Sądu Konkursowego przyznano jej

¹⁴ Do wychowanków K. Twardowskiego należy m.in. Daniela Gromska. Z nią oraz z Ludwiką Treter (żoną filozofa Mieczysława Tretera, z którymi łączyły Twardowskiego więzy towarzyskie; nie była jego wychowanką) Twardowski często muzykował podczas licznych spotkań towarzyskich. Por. K. Twardowski, *Filozofia i muzyka*, Warszawa 2005, s. 78 i n.

¹⁵ *Ibidem*, s. 79–81 i n.

dyplom honorowy wielkiego uznania za opanowanie sztuki śpiewu i interpretacji utworów. Był to moment zwrotny w jej karierze muzycznej, gdyż od tej pory rozpoczęła działalność koncertową. Jako śpiewaczka występowała głównie we Lwowie, ale także w innych miastach Polski, m.in. Poznaniu, Warszawie, Katowicach, Truskawcu, Borysławiu, Drohobyczu, Toruniu, w miastach Małopolski, oraz za granicą, w Mediolanie, Wiedniu, Paryżu¹⁶.

Zofia Drexler-Pasławska miała w swoim repertuarze szeroki wybór utworów obejmujący dzieła J.S. Bacha, H. Purcella, W.A. Mozarta, F. Chopina, R. Straussa, G. Pierné, C. Debussy'ego (i innych przedstawicieli muzyki francuskiej), O. Respighiego oraz kompozytorów współczesnych. Należy tu wymienić przede wszystkim polskich twórców: K. Szymanowskiego, F. Szopskiego, F. Nowowiejskiego, S. Niewiadomskiego, J. Kofflera, A. Sołtysa, W. Friemanna i P. Perkowskiego¹⁷. W działalności koncertowej Zofii Drexler-Pasławskiej uwagę zwraca również obecność w repertuarze utworów kompozytorów awangardowych – Arnolda Schönberga i Józefa Kofflera, chociaż nie udało się znaleźć śladu takiego koncertu. W przypadku ostatniego kompozytora mogły to być *Dwie pieśni* na sopran i fortepian (1917), ewentualnie kantata *Miłość* na głos, altówkę, wiolonczelę i klarnet (1931). Interesującym faktem jest również wykonawstwo utworów mniej znanych w Polsce przedstawicieli włoskiego baroku – D. Sarriego, P. Paradiesa oraz twórców XX-wiecznych, jak austriacko-włoski kompozytor i dyrygent R. Zandonai tudzież amerykański kompozytor urodzony w Holandii, R. Hageman.

Nadzwyczajna aktywność artystyczna Pasławskiej polegała na współpracy z większością ważniejszych instytucji muzycznych Lwowa. Należały do nich: Biuro Koncertowe Maksymiliana Türka, Konserwatorium Polskiego Towarzystwa Muzycznego, Kasyo i Koło Literacko-Artystyczne we Lwowie, gdzie występowała na wielu koncertach, uroczystościach i akademiach przy akompaniamencie wybitnych lwowskich pianistów, nierzadko profesorów Konserwatorium PTM, m.in. Heleny Ottawowej, Edwarda Steinbergera, Witolda Friemanna, Tadeusza Majerskiego.

Jedną z pierwszych, a zarazem najwybitniejszych lwowskich pianistek, z którą Drexler-Pasławska nawiązała współpracę, była wspomniana Helena Ottawowa. Wśród koncertów z udziałem obu artystek znalazł się „Wieczór pieśni”, który odbył się za sprawą Biura Koncertowego Maksymiliana Türka. Dalsza aktywność Drexler-Pasławskiej była kontynuowana w sezonie 1924/1925. Mianowicie była jedną z solistek *Magnificatu* J.S. Bacha wykonanego przez orkiestrę Polskiego Towarzystwa Muzycznego we Lwowie pod dyрекcją M. Sołtysa. Z kolei 6 lutego 1925 roku wystąpiła na wieczorze muzyki kompo-

¹⁶ H. Wiórkiewicz, *Pamiętki lwowskiej rodziny...*, s. 332.

¹⁷ *Ibidem*.

zytorów współczesnych obok pianisty Zbigniewa Drzewieckiego, skrzypaczki Ireny Dubiskiej oraz lwowskiego muzykologa i kompozytora Seweryna Barbaga. Jak nadmieniała Helena Wiórkiewicz, 17 stycznia 1926 roku śpiewaczka wyjechała w celach koncertowych na kilka tygodni do Paryża. Na koncercie urządzonym w salonach czasopisma „La Revue Musicale” 23 lutego 1926 roku wykonała pieśni kompozytorów polskich, m.in. K. Szymanowskiego, F. Szopskiego, oraz pięć nowych pieśni młodego i nieznanego wówczas Piotra Perkowskiego przy akompaniamencie samego kompozytora. Następnego dnia zaśpiewała w ambasadzie polskiej na wielkim przyjęciu oficjalnym na cześć nowo mianowanego posła francuskiego w Warszawie (?) Laroche. W maju 1926 roku wystąpiła we Lwowie jako solistka w oratorium Gabriela Pierné *Krucjata dzieci* wystawionym przez Adama Sołtysa z udziałem około 300 chórzystów¹⁸. Można sądzić, że podobnie jak w przypadku wszystkich produkcji artystycznych, nad którymi pieczę sprawował Sołtys, koncert ów okazał się wielkim sukcesem.

Zofia Drexler-Pasławska swoją działalnością koncertową wzbudziła uznanie wśród lwowskiej krytyki muzycznej. Probierzem może być koncert, który odbył się początkiem stycznia 1931 roku. W recenzji, która ukazała się 6 stycznia tegoż roku, Władysław Gołębiowski nie szczędził najwyższych ocen. Jak pisał:

Koncert p. Zofii Drexler-Pasławskiej należał bezsprzecznie do najudatniejszych popisów śpiewaczych tej artystki, dał też licznie zebranej elicie muzycznej Lwowa wiele prawdziwie artystycznych przeżyć. W niektórych utworach, wykonanych z wirtuozowską precyzją, ujawniło się mistrzowskie opanowanie środków technicznych (utwory te musiała artystka powtórzyć). Wytworny smak artystyczny, piękny dźwięk, pełna wyrazu interpretacja i finezyjne wykończenie – cechowały produkcję tej wysoce inteligentnej śpiewaczki¹⁹.

Przy tej okazji można dodać, że recenzent ten nieraz dotkliwie i w sposób kąśliwy recenzował nieudane koncerty, jakie niejednokrotnie miały miejsce we Lwowie.

Jedną z najbardziej pochlebnych recenzji Zofia Drexler-Pasławska otrzymała znacznie wcześniej, na początku swojej kariery wokalne w 1922 roku. Po jednym z koncertów, na którym towarzyszył jej Edward Steinberger, Adam Mitscha tak scharakteryzował jej walory wokalne:

Minęły (oby bezpowrotnie) czasy, w których głównym, a często nawet jedynym miernikiem wartości śpiewaka czy śpiewaczki był materiał głosowy, odpowiednio wygimnastykowany. Minęła era popisów wirtuozowskich oraz uniesień nad wymiarami i wytrzymałością głosu. Dziś żąda się czegoś więcej: równorzędnego ustosunkowania czynników technicznych, intelektualnych i uczuciowych, które razem wzięte składają się na poczucie arcyzmu. Harmonia ta nie zawsze jest zachowana, dlatego mamy całe plejady przeciętnych wykonawców, mało zaś artystów w ścisłym tego słowa zna-

¹⁸ *Ibidem*, s. 262–263.

¹⁹ W. Gołębiowski, recenzja z koncertu wokálnego Z. Drexler-Pasławskiej, „Lwowskie Wiadomości Muzyczne i Literackie” (dalej: LWMiL) 1931 nr 1, s. 4.

czeniu. Miano „artysta” powinno być nie banalnym przydomkiem, lecz określeniem zaszczytnym, opartym na surowym sądzie, a uzasadnionym na ścisłych przesłankach. Do takich artystów należy bez najmniejszych zastrzeżeń p. Zofia Drexler-Pasławska, której sztuka wokalna łączy wszystkie wyżej wymienione warunki. Głos piękny i dźwięczny [...] nie imponuje brutalną siłą, lecz porывa ciepłem i szlachetnym wyrazem. Głosem swym włada p. Pasławska pewnie i śmiało a równocześnie ekonomicznie, intonuje nieskazitelnie, doskonale rozmieszcza akcenty logiczne i dynamiczne, frazuje z niezwykłym smakiem. Każda nuta jest nie tylko przemyślana i rozumiana, ale nadto odczuta: artystka łączy wybornie pracę intelektu z czynnikiem uczuciowym i niezwykłą intuicją, która pozwala jej przeniknąć charakter odtwarzanych utworów²⁰.

Jak dalej podkreśla recenzent, Pasławska stylowo wykonuje każdy utwór bez względu na to, czy jest to aria J.S. Bacha, czy pieśni K. Szymanowskiego, H. Duparca, J. Mahlera czy R. Straussa. Recenzowany koncert obejmował ogromny repertuar, gdyż wykonane zostały utwory *Phidylé* Duparca, *Schlechtes Wetter* Straussa, *Przedwiośnie* Adama Soltysa, *Hania*, *Cudne oczy* i *Noc majowa* Witolda Friemanna, *Wielki Karuzel* Henryka Melcera oraz pieśni Szymanowskiego i Debussy’ego. Na zakończenie recenzji Adam Mitscha zaznaczył, że Pasławska wykonała na bis ponownie pieśń Soltysa i podkreślił znakomitą grę Edwarda Steinbergera.

Pieśni Witolda Friemanna należały do ulubionego repertuaru Zofii Drexler-Pasławskiej. Śpiewaczka często występowała z kompozytorem przed lwowską publicznością. Koncerty te nasiliły się w latach 1927–1928, kiedy Friemann nosił się zamiarem opuszczenia Lwowa i organizował własne koncerty kompozytorskie. Jeden z takich koncertów odbył się w Kasynie i Kole Literacko-Artystycznym w 1928 roku (w roku następnym kompozytor opuścił Lwów²¹). Należy zauważyć, że formuła koncertów kompozytorkach we Lwowie w latach 20. zyskiwała na popularności m.in. za sprawą promowania twórczości Karola Szymanowskiego. Koncerty poświęcone twórczości jednego kompozytora organizowane były przez instytucje muzyczne Lwowa, a w przypadku Szymanowskiego nierzadko odbywały się w jego własnym wykonaniu. Recenzję z tego koncertu kompozytorskiego napisał Alfred Plohn na łamach żydowskiej „Chwili”. Drexler-Pasławska wykonała na nim kilka pieśni Friemanna, m.in. *Cudne oczy*, *Oczekiwanie*, *Kołysankę*. Obok śpiewaczki w koncercie tym wystąpił także lwowski skrzypek Józef Cetner, który razem z Friemannem wykonał *Kołysankę gruzińską* na skrzypce i fortepian. Jednak jak nadmieniał Plohn, to właśnie pieśni wzbudziły największy entuzjazm wśród publiczności²². Z Witoldem Friemannem Drexler-Pasławska nawiązała dłuższą współpracę, koncer-

²⁰ A. Mitscha, *Zofia Drexler-Pasławska*, „Słowo Polskie” 1922, nr 292, s. 5, pisownia oryginalna.

²¹ Por. E. Nidecka *Twórczość polskich kompozytów Lwowa a ukraińska szkoła kompozytorska (1792–1939)*, Rzeszów 2005, s. 106.

²² A. Plohn, recenzja z koncertu zorganizowanego przez Kasyno i Koło Literacko-Artystyczne, „Chwila” 1928, nr 3500, s. 9.

tując również poza Lwowem. Z pieśniami Friemanna wystąpili wspólnie na przykład 21 czerwca 1927 roku w krakowskiej rozgłośni Polskiego Radia (w latach 20. koncerty muzyczne w radiu były wykonywane na żywo). Był to koncert kompozytorski Friemanna, na którym artyści wykonali pieśni *Pamiętam ciche, złote, jasne dni* op. 19 nr 2, *Cudne oczy* op. 17 nr 3, *Złota rybka* op. 24 nr 2, *Modlitwa* op. 18 nr 1, *Hania* op. 41 nr 2, *Kołysanka* op. 26 nr 3, *Dziewczyzna*²³ op. 18 nr 2. Wśród tego repertuaru znajdują się pieśni do tekstów ukraińskiego poety Tarasa Szewczenki (*Złota rybka*), do tekstów którego Friemann jako jeden z nielicznych (o ile nie jedyny) wśród polskich kompozytorów związanych dłużej ze Lwowem napisał muzykę. Friemann wykonał również swoje utwory na fortepian, jak *Prelude* op. 39 nr 1, *Menuet* op. 43, *Mazurek* op. 33 nr 2. W pierwszej części koncertu wystąpił też Józef Cetner, który zaprezentował *Romance* op. 5 nr 2 z towarzyszeniem fortepianowym Friemanna. W drugiej części koncertu Zofia Drexler-Pasławska ponownie wystąpiła z interpretacją kolejnych pieśni Friemanna: *Pieśń miłosna hinduska* op. 47 nr 2, *Zwycięstwo* op. 47 nr 1, *Ostatnie pragnienie* op. 51 nr 3, *Fala* op. 42 nr 4, *Oczekiwanie* op. 42 nr 2, *Pożegnanie* op. 51 nr 1. Friemann wystąpił jeszcze solo z marszem tureckim *Jeniczeri* oraz w duecie z Józefem Cetnerem – w *Nokturnie* op. 37 nr 1. Interpretacja Zofii Drexler-Pasławskiej musiała odpowiadać kompozytorowi, skoro tego rodzaju repertuar prezentowali wielokrotnie na różnych estradach koncertowych²⁴. Łącznie Drexler-Pasławska miała w repertuarze 16 pieśni Friemanna. Należy dodać, że Friemann jako profesor Konserwatorium Polskiego Towarzystwa Muzycznego, także piszący recenzje z koncertów muzycznych w prasie lwowskiej, był w tym względzie wymagający, co przemawia za wysokim poziomem wykonawczym i wysokimi umiejętnościami wokalnymi artystki. Drexler-Pasławska również wzięła udział w pożegnalnym koncercie Friemanna, który odbył się w 1929 roku, kiedy kompozytor na stałe opuścił Lwów. Obok całego repertuaru pieśniowego Friemanna publiczność wysłuchała utworów instrumentalnych na fortepian solo oraz na skrzypce z towarzyszeniem fortepianu (wiele wskazuje na to, że był to powtórzony repertuar z koncertu w Krakowie, w programie znalazły się *Suita staroświecka*, *Nokturn*, *Romance*, *Andante con variazioni*, *Kołysanka gruzińska* i pieśni)²⁵.

Zofia Drexler-Pasławska występowała też na koncertach organizowanych przez lwowskie towarzystwa śpiewacze. Do koncertu zorganizowanego przez towarzystwo Lwowski Chór Techniczny doszło np. 27 i 28 kwietnia 1928 roku. Koncert, na którym Drexler-Pasławska wystąpiła razem z pianistką Elżą Ungerfeld i wspomnianym chórem, poświęcony był muzyce angielskiej (dyrygował Adam Harasowski). Na interesujące interpretacje muzyki wokalne w wykonaniu Drexler-

²³ Autorem tekstu pieśni *Dziewczyzna* jest sam Friemann, który posłużył się tematyką opartą na motywach zawartych w twórczości T. Szewczenki.

²⁴ „Słowo Pomorskie” 1927, nr 139, s. 4.

²⁵ LWMiL 1929, nr 1, s. 4.

-Pasławskiej zwracał uwagę Lesław Jaworski w sprawozdaniu z sezonu artystycznego 1927/1928, jakie ukazało się w Almanachu Lwowskim „Ateneum”²⁶.

Zofia Drexler-Pasławska opuściła Lwów w 1931 roku. Decyzja ta zapewne zapadła w wyniku dramatu, który wydarzył się w jej życiu. Mianowicie w tymże roku tragicznie zmarł jej mąż. Artystka przeniosła się do Warszawy (zamieszkała przy ul. Białostockiej 20 m. 49), skąd dojeżdżała do Konserwatorium Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego w Toruniu, gdzie w latach 1932–1939 przyjęła posadę nauczycielki śpiewu. Następnie związała się z Państwową Wyższą Szkołą Muzyczną im. F. Chopina²⁷.

Po wyjeździe ze Lwowa Drexler-Pasławska nadal utrzymywała z tym miastem kontakt na polu artystycznym. W latach 1930–1935 kilkakrotnie wystąpiła z Heleną Ottawową w lwowskiej rozgłośni Polskiego Radia. Do takiego koncertu doszło np. 13 listopada 1930 roku, gdzie miał miejsce wieczór muzyki francuskiej. 17 kwietnia 1932 roku odbył się kolejny koncert, na którym Drexler-Pasławska ponownie wykonała pieśni francuskie, zaś 4 lutego 1933 roku dała recital wokalny z pieśniami F. Chopina, K. Szymanowskiego, J. Kofflera, S. Niewiadomskiego, A. Sołtysa i innych kompozytorów polskich. Intensywna działalność estradowa została potwierdzona dalszą aktywnością artystyczną. 17 czerwca 1935 roku miał miejsce recital wokalny z utworami kompozytorów polskich i obcych, a 22 lipca tegoż roku odbył się recital z utworami Feliksa Nowowiejskiego. Podczas ostatnich czterech występów śpiewaczce akompaniował jeszcze jeden znany lwowski pianista, Tadeusz Seredyński²⁸.

O tym, jak bliski był jej Lwów, kultura i potencjał twórczy tego miasta, z którym się utożsamiała, świadczy fakt, że często koncerty kończyła utworami kompozytorów lwowskich. Dowodem na to mogą być np. dwa występy w Państwowym Konserwatorium Muzycznym w Katowicach. Pierwszy koncert odbył się 29 września 1929 roku w ramach otwarcia Konserwatorium, na którym śpiewaczka wykonała pieśń Friemanna Cudne oczy²⁹, drugi – 10 grudnia 1930 roku. Prawdopodobnie ostatni koncert odbył się dzięki pomocy organizacyjnej, jakiej udzieliła Zofii Drexler-Pasławskiej profesor śpiewu Zofia Kozłowska, która w tym czasie pracowała na tej uczelni³⁰. Koncerty w katowickim konserwatorium zaowocowały współpracą śpiewaczki z pianistką Władysławą Markiewiczówną.

²⁶ Almanach Lwowski „Ateneum” 1928.

²⁷ Z. Drexler-Pasławska zmarła 23 października 1979 roku w Warszawie. H. Wiórkiewicz, *Pamiętki lwowskiej rodziny...*, s. 333.

²⁸ Por. *ibidem*, s. 263.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Śląska Biblioteka Cyfrowa zawiera szereg dokumentów z działalności koncertowej Państwowego Konserwatorium Muzycznego w Katowicach. Por. <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/10734/edition/9954/content?ref=desc>; <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/10725/edition/9946/content> [14.11.2017].

Zofia Drexler-Pasławska zajmowała się także publicystyką muzyczną. W latach 1926–1930 pisała recenzje głównie z koncertów wokalnych do wiodącego w latach 20. XX wieku lwowskiego czasopisma muzycznego „Lwowskie Wiadomości Muzyczne i Literackie”. Jego wydawcą był Związek Muzyków Pedagogów, którego członkami byli m.in. Tadeusz Majerski, Mieczysław Sołtys, Franciszek Neuhauser, Helena Ottawowa i właśnie Zofia Drexler-Pasławska. Posługiwała się piękną polszczyzną, trafnie charakteryzując walory wokalne i kwestie interpretacyjne występujących we Lwowie śpiewaków, jak również poziom artystyczny lwowskich koncertów. W 1930 roku zrecenzowała koncert Luisy Helletsgruber – solistki opery wiedeńskiej. Drexler-Pasławska dobrze oceniła koncert, na którym śpiewaczka zaprezentowała cykl pieśni Schumanna. W Polskim Związku Muzyków Pedagogów we Lwowie była członkiem Zarządu i jednocześnie przewodniczącą Sekcji Koncertowej. Ważną datą w aspekcie promocji muzyki współczesnej był rok 1930, kiedy przystąpiła do Polskiego Towarzystwa Muzyki Współczesnej, przez jakiś czas pełniąc funkcję wiceprezesa Zarządu Oddziału Lwowskiego³¹.

Zofia Drexler-Pasławska należała do artystek, które tworzyły – razem z innymi przedstawicielami lwowskiego środowiska muzycznego – elitę intelektualną i artystyczną Lwowa. Będąc aktywną na polu szeroko zakrojonej działalności muzycznej, była prawdopodobnie jedyną lwowską śpiewaczką o wykształceniu filozoficznym. Z kolei wśród lwowskich filozofów, wychowanków Kazimierza Twardowskiego, była prawdopodobnie jedyną koncertującą wokalistką. Z dzisiejszej perspektywy jawi się ona jako postać nieszablonowa, chociaż nieco zapomniana. Jednak wydaje się, że atrybuty jej działalności powinny trwale zaistnieć w życiu muzycznym Lwowa tamtego okresu (1900–1930), kiedy kontynuowała tradycje lwowskiego środowiska muzycznego i naukowego, wykształcone jeszcze w okresie przed uzyskaniem przez Polskę niepodległości w 1918 roku.

Bibliografia

- Gołębiowski W., recenzja z koncertu wokального Zofii Drexler-Pasławskiej, „Lwowskie Wiadomości Muzyczne i Literackie” 1931, nr 1.
- Michałowski K., „Wspomnienia” – okres lwowski (1919–1926), <http://www.lwow.home.pl/michalowski.html> [15.10.2017].
- Mitscha A., *Zofia Drexler-Pasławska*, „Słowo Polskie” 1922, nr 292.
- Nidecka E., *Twórczość polskich kompozytów Lwowa a ukraińska szkoła kompozytorska (1792–1939)*, Rzeszów 2005.
- Plohn A., recenzja z koncertu zorganizowanego przez Kasyno i Koło Literacko-Artystyczne, „Chwila” 1928, nr 3500.

³¹ LWMiL 1930, nr 11, s. 4; H. Wiórkiewicz, *Pamiętki lwowskiej rodziny...*, s. 263.

Suchmiel J., *Działalność naukowa kobiet na Uniwersytecie we Lwowie do 1939 r.*, Częstochowa 2000.

Twardowski K., *Filozofia i muzyka*, Warszawa 2005.

Wiórkiewicz H., *Pamiętki lwowskiej rodziny Drexlerów w zbiorach Muzeum Niepodległości w Warszawie. Dar Jadwigi Kern-Bałaty*, „Niepodległość i Pamięć” 2013, t. 20, nr 3–4(43–44).

Czasopisma

Almanach Lwowski „Ateneum” 1928.

„Chwila” 1928, nr 3500.

LWMiL 1929, nr 1, 1930 nr 11; 1931, nr 1.

„Niepodległość i Pamięć” 2013, t. 20, nr 3–4(43–44).

„Rocznik Toruński” 2011, t. 28.

„Ruch Filozoficzny”: 1911, R. 1, nr 2, 7, 8, 10; 1912, R. 2, nr 3, 4, 6, 7, 8, 10; 1913, R. 3, nr 2, 3, 4, 5, 10; 1914, R. 4, nr 2, 5.

„Słowo Pomorskie” 1927, nr 139.

Źródła internetowe

<https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/10725/edition/9946/content> [14.11.2017].

<https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/10734/edition/9954/content?ref=desc> [14.11.2017].

LVIV PERIOD IN THE SCIENTIFIC AND ARTISTIC ACTIVITY OF ZOFIA DREXLER-PASŁAWSKA

Abstract

Zofia Drexler-Pasławska (1887–1979) spent at Lviv only part of her life (1900–1931). Her first interest was philosophy. On this field she leaded her scientific activity, which focused on philosophical literature published in the Polish press „Ruch Filozoficzny” in 1911–1914. In 1912 she received her PhD in philosophy.

When Zofia Drexler-Pasławska graduated vocal study (1915–1922), solo singing was the main cornerstone of her artistic activity. She became a concert singer known in the musical circle of Lviv. Her performances aroused appreciation among Lviv’s music critics. Her repertoire encompassed songs of European and American composers like: J.S. Bach, H. Purcell, W.A. Mozart, D. Sarri, P. Paradies, R. Strauss, C. Debussy, O. Respighi, R. Zandonai, R. Hageman and Polish ones, among others K. Szymanowski, A. Sołtys, W. Friemann and J. Koffler. After her husband death in 1931, the artist left Lviv forever.

Keywords: Zofia Drexler-Pasławska, philosophy, solo singing, Lviv, Lviv music, music in the first half of the 20th century